

Psychologie rozmazleného dítěte (Nominalizmus a jeho důsledky, IX. díl)

Roman Cardal

20. decembra 2022 ✚ Spoločnosť ✚ CZ, Filozofia

Psychologie rozmazleného dítěte

Ideály a povinnosti lze hodit přes palubu lehce. Co po takové čistce zbude, jsou *žádosti*. Ty neustále naléhají a jejich uspokojování je *stále více posiluje*. Konzum samozřejmě něco stojí, adekvátní protihodnotu má konzument z povahy věci nabídnout. Agenda povinností ale byla notně seškrtána, takže nastává problém. R. Weaver se o moderním, na pohodlí a materiální zajištěnost orientovaném člověku vyjadřuje jako o rozmazleném dítěti: „*Rozmazlené dítě nikdo nenaučil chápat souvislost mezi úsilím a odměnou. Chce mít všechno možné, ale dojde-li na placení, cítí se nepatřičně obtěžováno, případně je pobouřeno zlovůlí těch, kteří si dovolují platbu požadovat*“ (s. 105).

Hubertine Heijermans, *Dievčatko sediace vo vode na brehu mora*, olejomalba 1997

zdroj: flickr.com

Weaver spojuje výskyt nezralé, diktátu žádosti podléhající „osobnosti“ s městským životem. Město skýtá četné možnosti, je místem kumulace bohatství a jeho dostupnost je snadnější než za jeho hranicemi. Na vesnicích lidé souvislost mezi úsilím a jeho plody vnímají mnohem výrazněji. Město je odpoutáno z vazeb na přírodu a vytváří *prostor pro umělost*. Umělost se přenáší i do politické sféry – nahromaděné bohatství lze mechanismem přerozdělování usměrnit i k těm, kdo se na jeho produkci nijak nepodíleli a podílet nechtějí.

Nezvladatelná touha se u nevychovaného člověka spouští pokaždé, když se před jeho očima vynoří něco žádoucího. Bohatství druhých je neustálým podnětem bažení člověka: „*Představme si obyčejného člověka žijícího v městě Megapolis. Velký projektor mu dává dost zábavy, aby neměl čas nahlížet do propastí. Představuje si tedy svět jako vcelku jednoduché soustrojí, které lze s trochou inteligentního flikování udržovat v chodu. A budeme-li je udržovat v chodu, bude chrlít příjmenosti a všechna uspokojení, na která má náš člověk (jak se dozvěděl od demagogických vůdců) nárok. Jenže mystéria stále dotírají, takže ani ten nejlépe*

zkonstruovaný stroj nelze v trvalém chodu udržet.

Obyvatel města Megapolis tudíž není vystaven námaze a problémům o nic méně než jeho předkové. Tohle však ve smlouvě neměl! Proto hledá v pozadí všeho zloduchy. Proto dětinsky obviňuje konkrétní osoby z věcí neodmyslitelně spjatých s lidským údělem. Ve skutečnosti ho nikdo nenaučil, co je to být člověkem. Nikdo ho nenaučil, že člověk je produktem kázně a tvrdé práce na sobě. Nikdo ho nenaučil, že má vzdávat dík za volání táhnoucí ho vzhůru a umožňující mu, aby rostl. Tato představa vymizela ze vzdělávacích příruček s příchodem romantismu. Občan je nyní dítkem permisivních rodičů, kteří hoví jeho rozmarům a podněcují jeho sobectví až do té míry, že je zbaven schopnosti svést jakýkoli zápas“ (s. 106).

Sobectví, o němž Weaver mluví, se nazývá též *individualismem*. Připomeňme si, že autor se na stránkách své knihy vymezuje proti extrémům kolektivismu a individualismu, které mají sice protichůdné znaky, ale které se vzájemně podmiňují, takže individualismus kolektivistické projekty podněcuje a kolektivistické nároky tlačí jedince k individualistickému sebeuzavření. Tím se Weaver opět staví po bok klasických filosofů Platóna a Aristotela, kteří oproti jmenovaným výstředním koncepcím zastávali *humanismus*. Jejich humanismus – v míře možné pro jejich dobu – dbá jak o individuální (osobnostní) zrání jedince, tak o jeho harmonické zapojení do společnosti.

Plán autentického zrání v osobnost nelze libovolně změnit. Člověk, který žije mimo jeho požadavky, pociťuje nenaplněnost, třebaže se tváří navýsost spokojeně. Připustit existenci ideálu znamená *odhalit propast, která od něj běžného občana odděluje*. Proto je pochopitelné, že normy bývají v sebezáchovném instinktu utápěny v proměnlivé fakticitě konkrétních lidských životů.

Dvě etické koncepce

Kult pohodlí a materiální zajištěnosti je podle Weavera výsledkem dlouhého vývoje, který se započal již ve středověku. V komentované kapitole narážíme na pozoruhodný názor: „*Cestu k poměrům, v nichž se měřítkem všeho stalo pohodlí a průměrnost, vydláždil už středověk, když se odvrátil od Platónovy etiky a přijal etiku Aristotelovu. Od doktríny rozumné obezřetnosti Aristotelés zákonitě dospěl až ke své Politice, v níž prohlásil, že státu nejlépe vládne střední třída. Ctnostný život údajně znamená vyhýbat se extrémům; znamená střední cestu mezi protiklady, a ty lze vždy považovat za škodlivé. Tato doktrína ovšem nepočítá s možností, že existují ctnosti, jejichž maximalizace není nežádoucí; nebere v úvahu, že například odvahu nebo štědrost někteří lidé praktikují až do krajnosti, kdy nakonec sami sebe zcela upozadí. Ideu vlastního upozadění ovšem nenajdeme v žádné filosofii, která předepisuje člověku úspěšnou světskou kariéru.*

V protikladu k tomu stojí koncepce Platónova (vyjádřená, jak víme, i v křesťanství) o takovém uplatňování ctností, které jde tak daleko, že se světské ohledy stanou lhostejnými. Aristotelés zůstává jakýmsi přírodovědcem ctností: pozoruje je a zaznamenává, stejně jako předtím pozoroval technické postupy v dramatech, aniž by přemýšlel o duchovním ideálu. Níkomachovi doporučil život přizpůsobený tomuto světu a vyhýbající se bolestným zkušenostem, jež jsou nevyhnutelným důsledkem extrémů (mimo jiné i extrémních ctností).

Dalo se předpokládat, že tato teorie přijde vhod renesančním gentlemanům a později, až nastane vhodný čas, také buržoazii. Přijetím tomismu, jenž též vychází z Aristotela, se i katolická církev odvrátila od asketismu a přísné morálky církevních otců a přistoupila na jistý

stupeň pragmatického přitakání světu. Tato změna přiměla kohosi k výroku, že Platón vybudoval v Anglii katedrály, kdežto Aristotelés velkostatky“ (s. 110–111).

Citovaná pasáž je poměrně odvážná a pro konzervativní křesťany i vcelku znepokojivá. Že by byl Platón lepším učitelem etiky než Aristotelés? Že by Tomáš Akvinský v závislosti na Aristotelovi zavlekl etické myšlení *do pastí světského pragmatismu*? Myslím, že zde Weaver poněkud přehání. Když u Aristotela mluví o střední třídě, zdá se, že ji nijak neodlišuje od jím kritizované *moderní* střední třídy. Pro Aristotela je střední třída tvořena lidmi *ctnostnými*, jejichž charakter není deformován neblahými následky bídy či luxusu. Obávám se též, že Weaver dobře nepochopil ideu ctnosti jakožto *středu mezi extrémy*. Kdybychom si tento střed představili umístěný na úsečce, pak by slova kritiky byla přijatelná. Ale Aristotelés vidí ctnost jinak. Máme-li si ji plasticky znázornit, pak ji myslíme jako bod trojúhelníku situovaného v menší či větší výšce nad základnou, jejíž dva koncové body tvoří extrémy neřestí. Oproti těmto krajnostem zaujímá pozici středu (spuštěná kolmice na základnu ji protne ve středu), avšak *má nad sebou neomezený prostor možného růstu*.

Na druhé straně nás Weaver upozorňuje na jednu skutečně důležitou věc. Nelze mu nedat za pravdu, že Platónova etika je mnohem výrazněji než etika Aristotela *orientována vertikálně*. Hodnocení tohoto faktu jistě závisí na řadě ohledů, ale v zásadě je možné říct, že v tom spočívá velká přednost Platónova etického myšlení, z něhož tak vychází mocnější přitažlivá síla pro mravně vyprahlého člověka naší současnosti.

predchádzajúce časti:

Nominalizmus a jeho dôsledky

Od princípů k důsledkům – etapy postupného úpadku (Nominalismus a jeho důsledky, II. díl)

Průlom nominalizmu do vzdělávacího procesu (Nominalismus a jeho důsledky, III. díl)

Krizové momenty pod lupou – Pád do bezprostřednosti (Nominalismus a jeho důsledky, IV. díl)

Demokratická nivelizace (Nominalismus a jeho důsledky, V. díl)

Ztráta celostní perspektivy a obsese specializace (Nominalismus a jeho důsledky, VI. díl)

Nárůst egoismu (Nominalismus a jeho důsledky, VII. díl)

Film, rozhlas a internet (Nominalismus a jeho důsledky, VIII. díl)

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/psychologie-rozmazleného-dítěte-nominalismus-a-jeho-dusledky-ix-dil/>